

KNJIŽEVNA POROČILA

Knjige Vodnikove družbe za leto 1928. Tudi letos je družbi uspelo uresničiti svoj namen, ki stremi po izdajanju knjig, dostopnih najširšim slojem. V tem zmislu je predvsem izvedena «Pratika», okusno opremljen zbornik z ličnim ovitkom po osnutku inž. D. Serajnika. Pratika, ki naj vsebuje sestavke in članke v prvi vrsti praktičnega značaja, je uredil Pavel Karlin, ki je unesel vanjo pestrost in raznolikost. Lahov spis «Od Vodnika do danes» in Karlinove «Črte iz drobne kulturne kronike» nudita čitatelju mnogo literarnozgodovinskega pregleda, ki utegne zanimati slehrnega člana. Privlačno in živahno je pisano Debeljakovo potovanje «Po sinji Adriji», ki z Gerčarjevim «Preko Sibirije» obsega potopisni predel, opremljen z mnogimi dobrimi slikami. Nadalje slede članki in razprave vseh vrst, odlomki iz naravoslovja, tehnike, zdravništva in narodnega gospodarstva, ki so vsi pisani s poljudno-znanstvenega vidika. Res da katera teh črtic ne bo povsem zadovoljila — bodisi po izberi snovi, bodisi po obliki —, ker včasih ne nudi več kot podobni članki v nedeljskih izdajah naših dnevnikov, ali opravičuje jo dejstvo, da naj bo Pratika poučna in zabavna knjiga tudi tem, in morda v prvi vrsti njim, ki se ne utegnejo seznanjati z različnimi strokovnimi študijami.

«Vodnike in preroke» Ivana Laha samo omenjam, ker bo o tej knjigi itak spregovoril drug referent. Čisto leposlovni knjigi sta prispevala Zofka Kvedrova in France Bevk.

Del, kakor je zbirka Zofke Kvedrove «Vladka in Mitka», pri nas sploh nimamo, dočim jih drugi narodi premorejo obilo. Samo iz francoske literature sta daleč zaslovela dva «romana»: «Poum» od P. in V. Marguerittea in Lichtenbergerjev «Mali hlaček», ki ga je letos izdala v slovenščini Mohorjeva družba. Tako smo s to knjigo dobili izvirno enačico, ki je prijetno čitljiva, čeprav se ne dosega Lichtenbergerjevega umotvora. Šestnajst poglavij «o naši mali», nabranih iz črtic, ki jih je svoj čas Kvedrova priobčevala v «Domačem prijatelju». Sličice iz življenja otroka, ki ga je pisateljica v nekaterih odstavkih prikazala z vso svežostjo podoživljanja. Kako mično je na primer poglavje «Epizodice», ki nam pokaže Vladko kot iznajdljivo režiserko, ki ume stvarnim odraslim računarjem pričarati iz pisarniške sobe cvetoč park. Prav tako prvinsko učinkuje slika «Vladoša na kmetih», vredna primerjave s katerikoli odlomkom Margueritteovega «Pouma». V svoji skrbnosti, da bi zapisala slehrni dogodek iz življenja svoje hčerke, je pisateljica ohranila marsikako zgodbico, ki ni toliko zanimiva in močna ali pa je samo ponavljanje slične, dočim pa so «Čeveljčki» miniaturna umetnina, ki jih je pri nas malo, — s subjektivnim lirizmom predahnjena sličica, v kateri pa je subjektivizem popolnoma prost vsake sentimentalnosti.

Zbirko teh intimnih zapiskov, ki Kvedrovo bolje predstavljajo kot marsikatero njeno večje delo, zaključí refleksija: «Otrok vidi samo lepoto in ne misli naprej. Morda mi odrasli prav zato tako bridko malo veselja uživamo, ker preveč razmišljamo, ker vedno hitimo dalje..., da nam sedanost brez koristi in užitka skopni v rokah.»

France Bevk: Hiša v strugi. — Z izdanjem te knjige je družba predstavila svojim članom enega najkrepkejših pripovednikov sodobne generacije, ki sodeluje malone pri vseh leposlovnih časopisih in ima za sabo že lepo vrsto novel, povesti in črtic, ki kažejo, da avtor kljub močni produktivnosti

še vztrajno raste v svojo smer, ki dobiva vidoma določnejšo obliko. Iz svojih pesmi je prinesel v prozo zgoščen izraz, ostrost psihološkega opazovanja in prikazovanja, ki odlikuje marsikatero Bevkovo črtico, pa se še uspeleje razodeva iz njegovih povesti. «Hiša v strugi» je že vsebinsko sodobna, saj se dejanje odigrava v času, ki nam je najbližji, in v krajih, ki njih imena bolešno dramijo slovenskega človeka. Tudi problem je pekoče živ: propadanje naših poscstev, ki prehajajo v tuje roke. Dejanje in nehanje ene družine. Ali pa je ta samotna hiša v strugi podoba mnogih, vseh? Ko pojo sekire v živa sočna debla, ali ne joka iz šelestečih vej vsa prošlost, ki je bila v znamenju rasti v bodočnost, ki pa se je razkrinkala v trpki sedanjosti? Ali bi mogel nazvati povest tudi «Propadanje rodu»? Ljudje iz samote, ki so rastle in živeli po svoje, verni pisanim in nepisanim postavam, kot so jih prevzeli od očetov, spoštuječi obliko, ki so jo ustvarila njihova tisočera življenja. Tak je stari Prodar. Beseda mu je trda in odločna, ker je vsaka pretehtana in težko preizkušena. Enovit je, odtod moč, zanos in kljubovalnost tega očeta, ki ne pozna še notranjega razkola. Z zemljo je eno. Njegov gozd mu je živo bitje, ki ga hrani, čuva in brani pred napadi, pred poplavami, pred tujstvom. Zaokrožen je njegov svet, trdne so meje, ki jih ne premaknejo stoletja. Taki so bili čuvarji ti očetje. Redka je beseda, ali kadar jo spregovori, je kot pesem. Ko razkazuje sinu Petru svojo zemljo, mu gorijo oči. «Del je roko nad oko in se obrnil z obrazom po obzorju: »Vidiš, to je gozd!« V trepetu te besede je ležalo morje ljubezni.» Ali sin ni več samo iz te zemlje. «Sin je bil po svoji nizki postavi podoben očetu, drugače bled in utrujen, njegove oči so begale vse nemirne ... Mladenič iz konca leta devetnajststo osemnajstega. Naveličan in top, včeraj zrastel iz detinstva, danes že postaran.» Človek, ki je doživel razpad meja, ki je doživel tuje dežele, tuje ljudi in bežnost zakonov, pisanih za večnost.

«Kadar bo konec vojne, grem po svetu,» je dejal sin.

«In jaz pravim tebi, ki te mika po svetu: Glej, da ne boš nehal tam, kjer je tvoj stari oče začel,» mu oče odgovarja.

Čisto nasproten svet je utelešen v Košanovi Milki, dekletu iz rodu, ki ni bil domačinom podoben. «Odkod so ti ljudje prišli, kdo ve?»

«Če bi dobila takega moža,» je dejala nekoč materi, «da bi mi ne bilo treba nič delati.»

Peter omahuje med dvema svetovoma, med Prodarjevo hišo pa med Košanovo. Njegova nestalnost ni morda samo iz ljubezni do dekleta, vse bolj je iznaveličanosti in utrujenosti, ki je legla v mladega človeka, zaznamovanega z doživetjem svetovnega pokolja. Tako je zastavil pisatelj križišče silnic v živo dejstvo in s tem podčrtal značaj sodobnosti svoje povesti, ki vsebuje tudi nekaj izrazito časovnih epizod.

Na Prodarjevem domu zavлада mlada gospodinja Milka in z njenim vstopom v družino se pričenja konec Prodarjevih. —

Formalno se pripovedovanje sprva giblje med povestjo in novelo. Okvir, ki bi bil končno razumljiv v noveli, je po nadaljnji izvedbi povesti nepotreben. Posamezni prizori so prikazani v zgoščenih realističnih slikah, ki se jim pozna, da jih je oblikoval psiholog, kajti nikjer ni čutiti motečega nasprotstva med zunanjim in notranjim svetom, kot v premnogih takih povestih, ampak oba sta prelita v enotno življenje. Dočim so nekatere scene mnogo preohlapno podane in neprijetno nasprotujejo celoti (n. pr. pojav Kristine, vstop Čufarja), se pa spet v drugih poglavjih pokaže vsa moč Bevkove umetnosti, n. pr. v

prvem poglavju. Oče in sin na slemenu gore, ali pa skrajno sugestivno vplivajoča grozotna slika nočne poplave, prav tako tudi izsekavanje gozda, ali pa pot v mesto k notarju.

V dejanje so vmeščeni orisi pokrajin, ki včasih prenenadno prekinjajo potek dogodkov in vzbuja misel, da je kompozicija sproti nastajala, dočim pa nekateri refleksivni utrinki ugodno ojačajo težki fluid, ki leži nad mrkim domom, in zdražijo pozornost (n. pr.: «Ljudi, ki jih zdvaja nasprotje, družijo včasih najčudovitejša srečanja, ki se skotijo v prekletstvu. Ko mislijo najmanj, padejo nanje kot zla usoda, zmečkajo jih v mlinec in jih napnejo na natezalnico.» Str. 27.).

Dvakrat, trikrat se dotakne pisatelj preteklosti starega Prodarja, kakor da hoče poudariti usodnostno moč povračanja in s tem odkriti globlje vzroke tragičnemu razpletu povesti, vendar je ta prošlost preveč samo bežno ujeta in ne postane doživetje.

Jezikovno se povest odlikuje po krepkosti in jedrnatosti, tu pa tam naleti na uspele izraze, ki dikcijo osvežijo ali pa oživijo podobo, n. pr. vinkalice, se je ubrečkal, položič, žvekajoč sneg, zahlipati itd.

V celoti je ta povest dovolj posrečeno delo, ki je v njem našel svojo besedo izrezek iz življenja sedanosti.

Omenim naj še mimogrede, naj bi Vodnikova družba nadaljevala svojo izbero v tej smeri, pri čemer se utegne ozreti še po rokopisih, ki jim je snov vzeta še iz krogov našega meščanstva in delavstva, ker šele to troje priča o našem življenju, in le tako, če bo družba nudila svojim članom knjige, ki bodo kot zrelo sodobnosti, bo dosegla pravi stik s čitatelji. Roman, ki ga odlikuje ne samo lepa dikcija, ne samo verna tradicionalnost izraza, ampak v prvi vrsti napeto, pa najsi filmsko drzno razgibano fabuliranje, le tak roman zasluži v polni meri naziv epske umetnine. Občinstvo je sodobno in čuti in doživlja ritem časa, a naša književnost? Kakor da je lepa misel, odeta v lepo besedo, ali pa globokomurna domislica, ki ji sledi dolgoviezna elegičnost, kakor da je to — bistvo epike. Thomasu Mannu ni mogoče očitati, da bi kedaj zagrešil katerekoli vrste plažo, in vendar je on sam začutil, da nemški roman izgublja stik z občinstvom, ker da je preveč še za časom in premalo odmerjen dinamični sodobnosti; zato se je moral ozreti v Ameriko (ki jo nekateri pri nas smatrajo še vedno za kotišče nesprejemljive literature) in začel izdajati sijajno zbirko «Romane der Welt», ki najdeš v njej res dela, zrcala naše dobe i po izrazu i po ritmu. Toda saj je dejal že G. K. Chesterton: «O, kako smo dandanes oddaljeni od tega, da bi verovali v poetično prepričevalno silo našega lastnega življenja in nehanja. Naši veliki pisci (z občudovanja vredno izjemo) se branijo pisati o sedanosti, ki jo smatrajo za prozaično in nezanimivo...» To piše Chesterton v obrambo — detektivskih zgodb. Kajti epos ni epos, pa naj je zabeljen še s tako cvetočimi izrastki lirike, folkloristike, etnografije, metafizike in ne vem še česa vsega, če ni napet, razvalovan, viharen in ves golo-življenski.

M i r a n J a r c.

Dr. Janez Ev. Krek, Izbrani spisi, II. zvezek. Prvih pet let javnega dela (1892 do 1897). 1. snopič: Uvod in leposlovni spisi. Uredil Ivan D o l e n e c. V Ljubljani. 1927. Izdala in založila Družba sv. Mohorja. 194 str.

V splošnem bi hotel pri II. zvezku, 1. snopiču, K r e k o v i h «Izbranih spisov», kakor nam jih je podal urednik prof. D o l e n e c, podčrtati dvoje.

K r e k je oče slovenskega krščanskega socializma, ki ga je literarno oblikoval v pesmi «Slovenskemu katoliškemu shodu» (st. 48—49) in v povesti «Iz nove dobe» (str. 79—186). Ne da bi se spuščal v oblikovno-umetniško vrednost obeh

izdelkov, ki mi ne pritiče, poudarjam glede vsebinske, miselne strani, da je v tej ostrosti nesprejemljiva. Zakaj zgodovinsko ni resnična absolutna trditev, da «liberté, égalité, fraternité — a vzkaleč vzcveto je ž njih samo gorjé». Naravnost šolski primer «pridnega Janezka in hudobnega Mihca» je pa povest «Iz nove dobe». Po malomeščanskem pojmovanju mu je socialna demokracija delo framasonstva in židovstva, a vendar je zrastle to socialno gibanje iz kapitalističnih razmer naše dobe, čeprav je res, da so bili židje dostikrat kvaren element v gibanju. Cerkev je načelno, teoretično pobijala kapitalizem; toda praktično mu ni bila kos, dokler ni delavski sloj sam nastopil organizatorično proti njemu. V vsakdanjem življenju so praktične delavske zahteve socialnih demokratov in krščanskih socialcev skupne, a loči jih temeljna misel: tu materializem — tam krščanstvo, oziroma katoličanstvo. Kolikor se načelno poudarja duševnost in njen pomen za človeško življenje, toliko je to potreben korektiv gole tvarnosti. Zakaj svetovno naziranje, ki bi izključevalo vsako svobodno voljo, t. j. osebno odgovornost, bi izpodkopavalo podlago individualni in socialni etiki. Na drugi strani se pa odmika resničnosti naziranje, kakor ga izraža Krek v svoji povesti «Iz nove dobe», kjer so vodje socialističnega gibanja kot brezkonfesionalci nesrečni in umirajo obupno ali kjer se pomiluje žid, kako more živeti brez naših praznikov, kar se smatra za božjo kazen, ker so križali židje Odrešenika, ali kjer se neguje prozelitstvo: protestantinja zastonj pridobiva katoliško pastorko za svojo vero, a pastorka izpreobrne svojega protestantskega očeta h katoličanstvu. C a r l y l e je pravilno pojmoval človeštvo, ko je pisal v svojih «junakih», da obsega vsaka resnična misel, ki se naseli v človeško srce, košček večne resnice, ki je nikdar ne dojmemo popolnoma, ter kako žalostna, neumna in neverjetna je na drugi strani misel, da so vsi ljudje pred nami, ljudje vseh krajev in časov, živeli v pogubni zmoti, le mi sami smo dospeli do pravega in končnega spoznanja; zakaj vsi iskreni ljudje so bili in so vojaki iste armade, ki ima skupnega sovražnika: kraljestvo teme in krivice...

Drugo, kar je treba povedati, je dejstvo, da je K r e k velik po svojem socialnem mišljenju in delovanju ne glede na svoje duhovništvo. Urednik K r e k o v i h «Izbranih spisov» se je dotaknil njegovega poznejšega trpljenja, ko ga je javnost napadala zaradi zasebnosti, ki se tu primerja z usodo predstavnice njegovih nazorov v povesti «Iz nove dobe» (str. 11—12). V divji politični gonji obeh slovenskih vodilnih strank se je zastrupljalo ozračje, da se je načelni boj izpreobračal v umazane osebnosti. Danes ne prihaja nikomur na um, da bi K r e k o v o politično-socialno postavo analiziral po njegovem intimnem zasebnem življenju, toda zgodovinar ne more, ker ne sme, pisati legend niti v obrambo in poveličevanje prizadetega, a še manj morebiti za napad drugih. Obžalovati moramo, da se je pri nas vodil politični boj v takšni obliki in s takšnimi sredstvi; toda povod za to ni bil brez vsake podlage.

V podrobnosti hvalno omenjam, da je urednik prof. D o l e n e c odkril imena nekdanjih «Slovenčevih» sodelavcev, tako zvanih ligašev (str. 7—9). Glede dijakov-ligašev (str. 16—22) pa ne morem v vsem biti urednikovega naziranja: ne odobravam ozkosrčnosti takratne šolske uprave, a na drugi strani gledam na vse dogodke s stališča mladeniške prešernosti in razposajenosti, ki je posnemala politični svet tam zunaj in hotela biti «velika»: za večino nas, ki nismo bili ligaši, z versko-nravnega stališča ni bilo treba «sistematične katoliške akcije». Ako pravi urednik, da je denar za šolnino (ker smo dobili eni in drugi slabe rede v vedenju) zbral za ligaše med svojimi znanci kaplan

Eržen, dostavljam temu, da sta nekaterim izmed nas, med njimi pesniku Ketteju, deloma pomagala Ivan Hribar in dr. Ivan Tavčar.

Hvalno omenjam, da je podal urednik Vogelsangovo življenje in nauke (str. 26—33), ker se je pri njem učil Krek, čigar socialno delo z ustanavljanjem ali podpiranjem Slovenskega katoliškega delavskega društva (1894), Katoliškega društva za delavke (1894), Prvega ljubljanskega delavskega konsumnega društva (1895) ter prvih raiffaisenovk se v tem zvezku njegovih «Izbranih spisov» podrobno opisuje (str. 33—44) do prve njegove kandidature in izvolitve v državni zbor iz tako zvane pete kurije na Kranjskem 1897. leta (str. 44—46).

Pojasniti moram še vprašanje lastništva prvega slovenskega krščansko-socialnega lista, «Ljudskega Glasu», z ugotovitvijo, da je pravilna moja trditev in ne A. K., kakor da bi bili list kupili v oktobru 1882. slovenski socialisti (str. 34, pod črto). Kot izdajatelj in odgovorni urednik lista je podpisan od 1. maja 1882. do 16. septembra 1882. leta Filip Hadrlap, nato pa od 1. oktobra 1882. do 24. januarja 1885. leta, ko je list prenehal, Ferdinand Suhadobnik. Dne 12. aprila 1884. je naznanil «Ljudski Glas», da se je upravništvo lista «iz raznih vzrokov» izročilo Fr. Železnikarju (znanemu vodji slovenske socialne demokracije). Toda že 24. maja 1884. je priobčil «Ljudski Glas» uvodnik «Političen krojač» (t. j. Fr. Železnikar), kjer se mu je svetovalo, naj bi se rajši držal svoje obrti in ne delal visoke politike «social-demokratizma», a vladi se je priporočalo, «naj bi zaporedoma vse one kričače in širokoustneže, ki tako slabe nazore med ljudstvo širijo, pod ključ dejalo, da se ne vrine tudi med naše ljudstvo misel social-demokratizma». A dne 12. julija 1884. leta se je v notici «Hišne preiskave» pojasnjevalo, da med «Ljudskim Glasom» in Fr. Železnikarjem ni bilo druge zveze nego ta, da je bil nekoliko dni upravnik lista, kar so povzročile neugodne gmotne razmere, v katere je bil zašel list zaradi slabega plačevanja naročnikov in je bil prisiljen, da si zagotovi daljnje izhajanje, prepustiti polovico lastništva za to leto upniku Fr. Železnikarju. Končno poudarjam, da je jezik pravilen; samo tega ne vem, zakaj ne uporablja urednik pri glagolih premikanja namenilnika, ampak nedoločnik, n. pr. pri navajanju p. Kocjanovega rokopisa na str. 17. dvakrat (... prideva obiskati, ... prišli obiskati), a v ponatisu povesti «Iz nove dobe» dosledno nedoločnik, dasi ima Krek v «Domu in Svetu» 1893. leta pravilno namenilnik, n. pr. str. 87 (DS., 55), 88 (DS., 56), 102 (DS., 108), 129 (DS., 301), 146 (DS. 389), 152 trikrat (DS., 395), 175 (DS., 494).

Dr. L.

Ivan Pregelj: Otroci solnca. Novela. Ljudska knjižnica. Zv. 26. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1927. Str. 109.

Ta novela, ki je sprva izhajala v Domu in Svetu (leta 1919.), je predhodnica del, ki se je v njih izoblikovala poznejša Pregljeva beseda do tiste svojevrstnosti in posebnosti, kot jo poznamo danes. Vse značilnosti Pregljevega sloga se že očitujejo v «Otrocih solnca». Motiv iz trškega življenja, ki bi se nekdanjemu realistu razcvetel v prijetno povest jare gospode, je pod peresom pesnika «Plebanusa» zaživel v pesnitev, ki združuje v sebi balado, romanco idilo in pesem, kajti vsaka oseba, vsaka pokrajina, vsak dogodek oživi v nekem posebnem prebujenju, ki ga je izzvala pesnikova intuitivnost, da se ti zdi, da se vse dogajanje vrši v sanjskem stanju. Pokrajina zadirha vsa živa in v usodnem odnosu do človeka, ki mu daje besedo, kretnje, obraz. Značilno za poudarjanje tega tesnega odnosa med človekom in zemljo je že dejstvo, da je Pregelj svojo novelo vokviril med uvodni in sklepni akord, ki je zvenenje «koščka sveta», na katerem se odigrava ta povest.

«Tam je košček sveta, takó svoj, da mu ne vem imena. Čudovit svet med žarkostjo južnega solnca in senco hladne severne noči. Tam je čudna tesnost dolin... Strašni, okameneli slapovi, onemeli v večno grozo dna,... Kadar pa napolni poletni poldan tihe doline, vonjajo solnčni lazi kakor v pohoti, kakor v poltenosti, ki veje iz Rubensovega (!) cvetočega mesa. A samo tri korake... pa boš kakor v mrzli kopeli. Še ni zamrla romanca (!) na tvojih ustnicah, in že te je streslo v baladni (!) grozoti.»

In ljudje? «Tam je iz zdravja v smrt en sam korak, kakor je tam en sam korak iz solnca v mraz. Nikjer na svetu tako ne mrjó ljudje za jetiko kakor tam... Podedovali so strahotnost besede iz roda v rod... Morda ubijata ljudi ozračje in prehlad... morda skrita strast... morda žganje... kruh... morda hrepenenje nekam iz dolin, daleč, drugam... da omotijo samotnost duše... Kri od bolne krvi...» In spet pokrajina: «vzkipi, skrivnostno, grozotno, kakor pomladne in jesenske povodnji»... Kakor — človek.

«Večni otroci. Še v grob legajo s pesmijo in sanjo v očeh. Otroci solnca...» Otroci solnca: geometer Poznik, Helena in Slavica, učitelj Sivec, Tine Jamec, in še vsa pisana družba tržanov. Na prvi pogled realistična slika, izrezana iz dejanja in nehanja vseh teh ljudi. Tudi so nekateri prizori prikazani tako otipljivo živo, n. pr. I. pogl., ko se Poznik vrača s hribov, da se začudiš sanjski baladnosti drugih scen in oseb, kot sta n. pr. mlinar Jane, krvavec iz vizije, in stric Feliče s svojo skrivnostjo. Pregelj oblikuje duše, ali vendar je v opreki s tistimi intelektualnimi «pripovedniki», ki tvorijo geometrične načrte iz samih pojmov, kajti pesnik v njem je toliko močan, da se mu vtelesi vsak pojav, včasih celo premočan, ker, kljub izrazitemu stremljenju po prikazovanju celote, se vendar zdaj pa zdaj oglasi v premoči subjektivist, ki uporablja parabolo, deluje z metaforami in asocijativnimi paralelami, katere so včasih samo pesnikov osebni refleksi na doživetja. Vzporednost doživetij iz dejanja in literature je opazljiva v VII. pogl., kjer zapoje reminiscenca: «Rapp', Rapp, mich dückt, der Hahn schon ruft...» Iz take najstrojnosti ni več daleč v rahlo grozotnost, stopnjevano v demoničnost, kot jo je pri nas Pregelj s posebno močnim podarkom uvedel v svojih zgodovinskih povestih. Grozotnost, ki so jo radi izzivali romantiki, s katerimi ima Pregelj najožjo sorodnost, je nakazana tudi v tej povesti — motiv «krvavca», Slavičin sen o pajku —, dasi ne vpliva tako močno kot oni prizori, kjer sta Preglju tako sijajno oživela slovenska pokrajina in slovenski kmet. Z neko romantično sanjskostjo je predahnjena tudi Helena, dasi to naznačevanje, ki draži radovednost, ni upravičeno po končni izvedbi njenega karakterja, ki se ne izživi. Poudarjanje dedičnosti, namigavanje v zastrto prošlost ostane le kot lirična koprena, ki pač ustvari svojevrstno čuvstveno atmosfero, ne pripomore pa k odgonetenju tajn nekaterih oseb (stric Feliče, Helenina prošlost, mlinar Jane). Že v tej noveli je naznačena tista impresijonistična pripovedovalnost, ki obstoji v žarkem, hipnem osvetljevanju križema se pojavljajočih prizorov, zvezanih med seboj včasih prav rahlo, ona pripovedovalnost, ki je preko Bogovca Jerneja stopnjevana do skrajnosti v «šmonci». «Otroci solnca» so v celem močno delo, zajeto iz čisto slovenskega okolja, pripovedovano v tako krepkem jeziku, da so lep donos k novi slovenski prozi. Miran Jarc.

Momčilo Nastasijević, Iz tamnog vilejeta. Moderna biblioteka 51. Izdanje S. B. Cvijanovića. Beograd. 1927. 124 str, ciril.

Momčilo Nastasijević ni pripovednik, ki piše ljudem v zabavo, niti kronist svojega časa ali literarni fotograf ljudi in razmer. Njegova knjiga «Iz tamnog

vilajeta» je dokaj težko štivo. Na vsaki strani se pozna piščeva individualnost, ki ne mara utrjih stez, temveč mukoma, z očitnim naporom in stremljenjem po umetniški svojevrstnosti išče poti k drugim ljudem. To je moderna proza — skoraj proustovska. Življenje je tu realno, vendar pa so med stvarmi in človekom meglina, ki se v njih lomijo vsi življenski žarki, tako da dobivajo medsebojne relacije v tej luči posebne podobe. Nastasijevićevi sižeji so zamotani v tenko predivo raskavega sloga in z arhaizmi in provincializmi prepletene jezika. Ko prebiraš te povesti, se ti zdi, da vidiš težke, od prahu in od nekih skoro da okultnih vplivov potemnele slike življenja, ki je utegnilo nekoč biti razgibano in vroče. Globoko subjektivističen odnos med piscem, njegovo besedo in življenjem še ni izčiščen in ustaljen, zato ne moremo natančno narisati literarne fiziognomije tega pisatelja, ki si od njega še marsičesa obetamo. Umetniku preti na izhojenih stezah kakšnega «izma» večja nevarnost, da pokoplje svoj talent sredi poti, nego na tako odljudni poti, kakor jo hodi Momčilo Nastasijević. Zakaj vzlic temu, da bi hoteli ugovarjati tej ali oni lastnosti njegove proze, ne moremo biti nedojemljivi za čar tega «temnega vilajeta», ki ima pri njem skoraj simbolično podobo. Kakor junaku povesti «Zapis o darovima moje rodjake Marije», se nam zdi, da pri dotiku začaranih spominov na osebe, ki jih ne poznamo, občutimo do bolečine intenzivno njih čudno, v naprej določeno usodo.

Nastasijević opisuje ljudi, ko imajo mračne, zasenčene in z neko tajnostno predestinacijo obremenjene duše. Ne pokaže nam vse njihove osebnosti niti ne začrta južnosrbskega osredja, dogodkov, pokrajine s krepkimi, zaokroženimi potezami. Njegov svet je plastičen, ali oblike so mu nesimetrične, vegaste in skrivljene; to je svet duševno neuravnovešenih ali pa pod pritiskom čudnih spoznanj, bojazni in vere mukoma živečih ljudi. Nekatere povesti imajo tudi folkloristično ornamentiko, kakor proza Bore Stankovića; podana pa je takisto svojevrstno, z nekaj potezami, kakor v zasnutku. V splošnem mislimo pri Nastasijeviću na Dostojevskega.

Najznačilnejša v tej zbirki je že zgoraj omenjena povest «Zapis o darovima moje rodjake Marije», ki opisuje usodo vaške lepotice, v kateri se vzbudi blaznost, ko vidi, da je ošabna zavrnitev nekega snubača, ki jo je ljubil, povzročila njegovo smrt. Življenje te deklince in nje rediteljice je zajeto globoko in ves čas čutimo, kako rojé v bližini nevidne sile, ki po veri patriarhalnega ljudstva teh krajev vladajo nad človekom in mu določajo pota. Za to povest je dobil avtor literarno nagrado društva «Cvijeta Zuzorić». Izmed ostalih bi omenil še «Lagarije po noći», polne prividov in podzavestnega tipanja okoli usode, ter vizionarno sliko «Vidjenje 1925». B. Borko.

Josip Ribičič: Igrice. Založilo Društvo za zgradbo Učiteljskega konvikta. Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. 1927. Str. 72.

Pisatelj «Kraljestva palčkov» in drugih mladinskih iger je z dosedanjimi svojimi deli dosegel lepe uspehe in dober sloves. Živeč med deco, se tudi sam ukvarja s prirejanjem in insceniranjem igrice, kar mu je izostrilo čut za tako literaturo, ki zahteva mnogo, ker je predvsem namenjena onemu malemu občinstvu, ki sodi s srcem in je zato tudi morda najbolj — kritično. Da je Ribičiču oder stvar, ki jo dobro pozna, posebno mladinski oder, ki ima čisto svoje zahteve in potrebe, razvidiš tudi iz pričujočih igrice, ki bi te nekatere sicer morda osupnile, če jih samo čitaš. Tako n. pr. «Vrabci». Iz knjige ne ožive dodobra. Pač ti ostavijo vtis vršenja in vrvenja, a če si jo misliš na odru, vznemirjenem po malih igravcih, burno pričakujočih, kedaj se dvigne zavesa, ti stvar oživi. Prav tako svojevrsten je prizor «V pustni noći», ko

ožive lutke, med njimi živahni Jurček, v grotesknem življenju, ki bo otroka prijetno razgibal in vzradostil. Tudi «Miklavžev» bi uvrstil med prejšnji dve, dočim se «Trapica» precej razlikuje zaradi svoje temne baladnosti, ki utegne pri malih morda zgrešiti svoj pravi namen in doseči le uspeh svarilnega nauka, ki se sam po sebi izluči iz enodejanke. Manj močna je božična slika «Mir in ljubezen», ker poseza vanjo življenje, ki ne bo mladini odmevalo. Mislim na razmerje med vdovo Maro in sosedom Martinom. Tudi je ta slika najbolj oddaljena od otroškosti ostalih. «Sv. Miklavž» bo kot «uvodna mladinska igrice pred obdaritvijo otrok» primerna prigodnica takim prireditvam. Odrsko morda pa ni toliko razgiban in poln naslednji prizorček «Pri Sv. Petru». Knjižico zaključuje posrečena «Dedščina», v kateri je uporabljen kralj Matjaž v prikladni zvezi s pravljico o nesložnih bratih, prikrojeno našim sedanjim razmeram.

M i r a n J a r c .

Ante Kovač, Sentimentalna putovanja boga Marsa. Novele. Zagreb, 1928. (Str. 140 + inseratna priloga.)

Pisec te knjige je že v dveh prejšnjih spisih («Milovanje u prozi» in «Impresije iz jedne epohe») pokazal svoj literarni profil, ki označuje tudi to zbirko. Kovač je nadarjen in hkrati temperamenten kramljalec. Njegova okolica je občinstvo, vsakdanja tribuna časnik. Slovstvena oblika tega kramljanja je dober podlistek, literarna vrsta, ki n. pr. pri Slovencih izumira. Kovač ima vse kvalitete prikupnega podlistkarja, ki združuje pripovedniško ambicijo s časnikarsko aktualnostjo. Njegov temperament, ki se čuti v slehrnem sestavku, pa daje tej feljtonistični produkciji svojevrstno barvo, ki jo včasih loči od vsakdanjih, brezličnih podlistkarskih izdelkov ad hoc.

V tej knjigi je zbranih 25 novel, ki imajo po večini obseg podlistkov. Po slogu, mestoma nekam nemarnem, preveč ležernem in površnem, po načinu, kako pisec obdeluje svoje sižeje in opisuje njih junake, so to tipični podlistki. Med njimi je nekaj takih, ki bi se skoraj lahko merili s to ali ono Maupasantovo novelo. Le-ti so plod kultiviranega kramljanja, pripovedniška species, ki se lahko drži dalje časa v literaturi. Sem bi štel «Medicinarko», «Udovice iz Orangea», «Tursko srce», «Grozdje gospodjice Ninette», «Što beše», «Troje u jednoj sobi». Njih nedostatek pa je premalo detajlirana izdelanost. Prav tu se razhajata podlistkarska žurnalistika in pripovedniška umetnost.

Kovač goji predvsem erotiko, ki pa mu ni sentimentalna, kakor bi kdo sodil po naslovu. Zakaj sentimentalnost boga Marsa je onkraj meščanskih pojmov o dobrem in zlem v ljubezni, onkraj sanjavega koprnenja mladih devojk. To so ljubezenski doživljaji vojakov-prostovoljcev, pustolovščine en passant, do katerih so si lastili Marsovi služabniki posebno pravico že v Decameronu. Vodijo čitatelja v Rusijo, na Angleško, v Francijo, v Afriko, v Solun. Na koncu je nekaj novelic iz vsakdanjega meščanskega življenja. Med njimi nekatere prav banalne, zlasti poslednja.

Po našem mnenju bi utegnil Ante Kovač s svojim darom in temperamentom ustvariti na področju lahke, kramljajoče novelistike izdatno popolnejše povesti, ki bi imele trajnejšo vrednost. Rekli smo, da ima za to kvalitete, mora pa se otresti slabih strani podlistkarja in se snovno bolj zgostiti ter stilistično skrbneje kultivirati.

Kot značilnost bodi omenjeno, da je knjigi priložena ena tiskovna pola oglasov. Zakaj knjiga je izšla v lastni založbi. Praktičen duh. Malce prekričavo vpijeta naslovni sliki (prva delo Marijana Trepše, zadnja pa intimen fotografski posnetek). Knjiga je tudi opremljena z avtorjevim portretom.

B. B o r k o .